

КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ

НАУКОВЕ БАЧЕННЯ СУЧАСНОГО ШЛЯХУ УКРАЇНИ ДО ПОВНОЦІННОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ (СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР)

Наприкінці 2021 року поповнився перелік ґрунтовних академічних праць у галузі міжнародної економіки – вийшла у світ (в електронному форматі) колективна монографія "Оцінка інтеграції України до європейського економічного простору" за загальною редакцією доктора економічних наук, керівника сектору міжнародних фінансових досліджень ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України", проф. Олени Борзенко¹. За підсумками дворічних досліджень авторському колективу вдалося підготувати системну, методологічно виважену, статистично і модельно аргументовану наукову працю, що залишається актуальною навіть у жорстких умовах шокуючого впливу російської воєнної агресії проти України на соціально-економічні та інтеграційні процеси.

Актуальність зазначеної праці обумовлена не лише постійним інтересом експертної і управлінської спільноти до ґрунтовних наукових розвідок за тематикою євроінтеграції України як відображення сталого суспільного запиту на євроінтеграційний вектор. Але й прискорена війною динаміка євроінтеграційних процесів, – вже у червні 2022 року лідерами Євросоюзу заплановано задовольнити терміново подану наприкінці лютого Заявку України на набуття статусу кандидата на вступ до ЄС, – що генерує об'єктивну потребу у науково обґрунтованих рекомендаціях щодо забезпечення відповідності держави діючим критеріям вступу. А точніше, рекомендаціях стосовно заходів вітчизняної державної політики, необхідних для подолання існуючих бар'єрів на шляху повноцінного інтегрування України в ЄС (чимало лідерів ЄС підкреслюють, що навіть за надання Україні статусу країни-кандидата через її недостатню готовність вступ до об'єднання потребуватиме років чи й десятиліть).

Саме такі рекомендації комплексного характеру представлено авторами у вказаній колективній монографії, що надає їй значної

¹ Оцінка інтеграції України до європейського економічного простору : колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. О.О. Борзенко. ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України". Київ, 2021. 486 с. URL: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/Оцінка_інтеграції_України_до_ЄЄП.pdf

вагомості у прикладному вимірі. Науковці зосередили увагу на одному з найскладніших бар'єрів у євроінтеграційному просуванні України – процесах її соціально-економічної дивергенції з країнами ЄС-27, що опосередковують "... збільшення розриву між рівнями розвитку окремих країн, відхилення їх макроекономічних показників від середніх по регіону, а також поглиблення якісних відмінностей між національними моделями економіки" (с. 71). На противагу дивергенційним процесам також розглядають процеси конвергенції, що за змістом характеризують "сходження" двох економічних систем чи елементів структури однієї системи, яке здійснюється в динаміці (с. 76).

Чітка логіка дослідження пояснює першочергове фокусування авторів монографії на розгляді глобальних умов, за яких відбувається європейська інтеграція та формуються дивергенційні тенденції у відносинах Україна-ЄС, а саме – сучасному розвитку світової і регіональної економіки (розділ 1). У цьому контексті дослідники характеризують такі ключові глобалізаційні тренди міжнародного економічного співробітництва як: перехід від системи "ринок – держава" до системи "багато держав – один ринок", що проявляється у домінуванні міжнародних правил і норм (інституцій) над національними законодавчими актами; фрагментація гео економічного простору за ознаками цивілізаційних моделей світового розвитку (користуючись теоретичними підходами І. Валлерстайна); гео економічна дезінтеграція розвитку, зумовлена застосуванням механізмів перерозподілу світового доходу на користь західних країн шляхом встановлення несправедливих гео економічних рентних платежів; функціонування єдиного загальносвітового фінансово-інформаційного простору на основі новітніх інформаційно-комунікаційних технологій; глобальна корпоратизація і регіоналізація фінансових ринків тощо (с. 7–21). Зрештою, автори наукової праці доходять справедливого висновку, що саме сучасні трансформації глобальної фінансово-економічної інфраструктури змушують більшість країн залучатися до інтеграційних процесів, найчастіше у формі територіальних об'єднань (с. 23).

Розглянувши сучасні глобалізаційні умови розгортання інтеграційних тенденцій, науковці зазначають і впливовість тренду локалізації, що сформувався останніми роками. За наведеним у монографії обґрунтуванням, саме діалектичні суперечності глобалізації та локалізації закладають загальне підґрунтя сучасних конвергентно-дивергентних процесів, у тому числі це справедливо у випадку

взаємодії соціально-економічних систем України та Європейського Союзу (с. 54–69).

Авторами колективної монографії ґрунтовно проаналізовано динаміку вітчизняних євроінтеграційних процесів та з'ясовано шляхи, визначальні передумови та чинники конвергенції (дивергенції) України та країн Євросоюзу у соціально-економічному вимірі (розділ 2). Через призму інституційного розвитку висвітлено фундаментальну роль соціально-економічної конвергенції (дивергенції) у розбудові європейського інтеграційного проєкту (с. 88–100). На основі застосування статистико-аналітичних методів ученими доведено, що ключовими викликами для подолання дивергенційних тенденцій Україна-ЄС в останні роки, зокрема, є: турбулентність глобального середовища; епідеміологічні виклики, у т.ч. пандемія COVID-19; імперативність захисту національних інтересів; макроекономічна вразливість України; внутрішні інтеграційні проблеми Європейського Союзу; проблеми функціонування поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС (ПВЗВТ); новітня торговельна та конкурентна політика Євросоюзу; секторальні проблеми конвергенції української та європейської економік. Зазначені наукові результати дозволили науковцям визначити (станом на початок 2022 року) шляхи подолання дивергенції України та Євросоюзу, а саме: врегулювання конфлікту на Донбасі, відновлення та реінтеграція територій, окупованих і постраждалих від конфлікту; здійснення ефективної антикризової політики для подолання наслідків пандемії COVID-19; проведення ефективних інституційних перетворень, зокрема, зниження рівня корупції; відновлення промислового профілю держави; прискорення інноваційної та інвестиційної модернізації та структурно-технологічного оновлення виробництва; подолання боргової залежності держави; посилення соціального захисту та покращення якості життя; злам негативної демографічної тенденції та тенденції швидкої міграції робочої сили за межі України (с. 240).

Спеціальна увага у науковій роботі приділена питанням переважання умов підписаної 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, вирішенню секторальних проблем її імплементації, а також усуненню недоліків функціонування ПВЗВТ, у тому числі шляхом запровадження "промислового безвізу" (розділ 3). Усі означені питання дослідниками обґрунтовано віднесено до переліку інституційних чинників протидії поширенню дивергентних тенденцій у ході європейської інтеграції України.

У прикладному аспекті найважливішою частиною монографії видається розділ 4, присвячений проблемам формування держав-

ної політики України, спрямованої на подолання дивергенції з Євросоюзом і поетапний вихід на конвергенційну траєкторію розвитку. Відповідні рекомендації для урядових і законодавчих структур, розроблені авторами-науковцями (у тому числі на основі результатів економетричного моделювання), є виваженими, конструктивними і деякою мірою зберігають актуальність навіть в умовах воєнного стану в Україні.

Водночас окремі висновки та рекомендації мають дискусійний характер, особливо з позицій сьогодення. Безумовно, після 24 лютого 2022 року фактор воєнної агресії РФ проти України став визначальним для ходу геополітичних процесів загалом і євроінтеграційних зокрема. Цей фактор надзвичайно посилив глобальну турбулентність, призвів до величезних людських жертв і значних економічних втрат України, обумовив мільйонні потоки українських біженців від війни за кордон. Російська агресія також призвела до серйозних структурних і економічних зрушень в Європейському Союзі, зробила необхідним терміновий перегляд діючої моделі європейської інтеграції з тим, щоб підтримати Україну і пришвидшити її євроінтеграцію. Таким чином, урахування вказаного чинника видається невід'ємним у майбутніх євроінтеграційних дослідженнях авторів, що стануть закономірним продовженням їхньої роботи, викладеної у колективній монографії.

Резюмуючи, зазначимо наукову і прикладну значущість цієї наукової праці, яка стане у нагоді управлінцям, науковцям, викладачам і студентам, а також усім, хто цікавиться євроінтеграційною тематикою.

Євген САВЕЛЬЄВ,

*доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри міжнародної економіки
Західноукраїнського національного
університету*

SCIENTIFIC VISION OF UKRAINIAN MODERN WAY TO FULL-FLEDGED EUROPEAN INTEGRATION (SOCIO-ECONOMIC DIMENSION)

Yevhen Saveliev, Doctor of Economics, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Professor of the Department of International Economics West Ukrainian National University